

23. Seifert, K.: *Angewandte Chemie und Physikochemie der Holztechnik*. Leipzig, 1960, s. 182–196

24. Suomi, L.: The use of bark extracts in adhesives. Technical research centre of Finland, Espoo, 1983

25. Suomi, L.: Bark extracts and their use in plywood bonding. Technical research centre of Finland, Espoo, 1984

26. Tišler, V.: Sproščanje formaldehida iz iverk, topljenih z urea-formaldehidnimi in sorod-

nimi lepili. Biotehniška fakulteta, VTOZD za lesarstvo, Ljubljana, 1984

27. Tišler, V.; Ayla, C.; Weissmann, G.: Untersuchung der Rindenextrakte von *Pinus halepensis* Mill. *Holzforschung und Holzverwertung* (1983) 35, s. 113–116

28. Vázquez, G.; Antorrena, G.; Parajo, J. C.: Studies on the utilization of *Pinus pinaster* bark. *Wood Science and Technology*, 21 (1987), s. 155–166

Oxf.: 945.31

## Sedanje stanje podiplomskega študija gozdarstva

Boštjan ANKO\*

Slovenci že desetletja vzdržujemo vsaj na prvi pogled močno razvito družbeno infrastrukturo. Na svetu je mnogo dvomilijonskih mest (toliko nas nekako je), ki nimajo dveh univerz, ne filharmonije, toliko poklicnih gledališč, muzejev, založb, itn. — če se omejimo le na kulturno-prosvetno področje. Sprejeli smo dejstvo, da so te in podobne ustanove atributi narodove samobitnosti in da brez njih naroda enostavno ne more biti.

Tudi slovensko gozdarstvo se srečuje s problemi premajhne »kritične mase«. Je sorazmerno majhna dejavnost maloštevilnega naroda, v zelo specifičnem naravnem in kulturnem prostoru. Verjetno ni nikogar med nami, ki bi ga lahko označeval kot privesek kateregakoli gozdarstva sosednjih območij. V desetletjih trdega dela smo si kot stroka izoblikovali in izborili svojo lastno samobitnost. Imamo svoj inštitut in fakulteto, svojo strokovno-idejno usmeritev, svojo organiziranost gozdarstva, svoja strokovna društva in tisk — in vse to včasih tudi težko ohranjamo in vzdržujemo. Pri tem se zdi, da podobno kot Slovenija spregledujemo pomembno dejstvo, da bo o poteh naprej odločalo tudi vrhunsko znanje.

Če torej razmišljamo o vrhunskem znanju v gozdarstvu, ne moremo mimo splošne

slovenske podobe in še posebej mimo stanja na področju podiplomskega izobraževanja (ob predpostavki, da je tak študij najpogostejša pot do takega znanja).

Podoba je porazna: medtem ko v razvitih družbah naložbe v razvoj človekovih delovnih sposobnosti, kulture ter v razvoj šolstva stalno rastejo, pri nas padajo. Medtem ko se je delež skupnih naložb za izobraževanje v družbenem proizvodu v svetu povečal s 5,2 na 5,7 odstotka, se je v Jugoslaviji zmanjšal s 4,9 na 3,9 odstotka, v Sloveniji pa s 4,3 na 3,7 odstotka (GZS, 1988).

Pri nas namenjamo za izobraževanje in strokovno usposabljanje zaposlenih približno 0,80 % sredstev za bruto osebni dohodek, v razvitih državah (OECD) pa 4–6 %. Potemtakem ni čudno, če po podatkih za obdobje 1981–1987 izobraževanje odraslih stalno pada (ibid.).

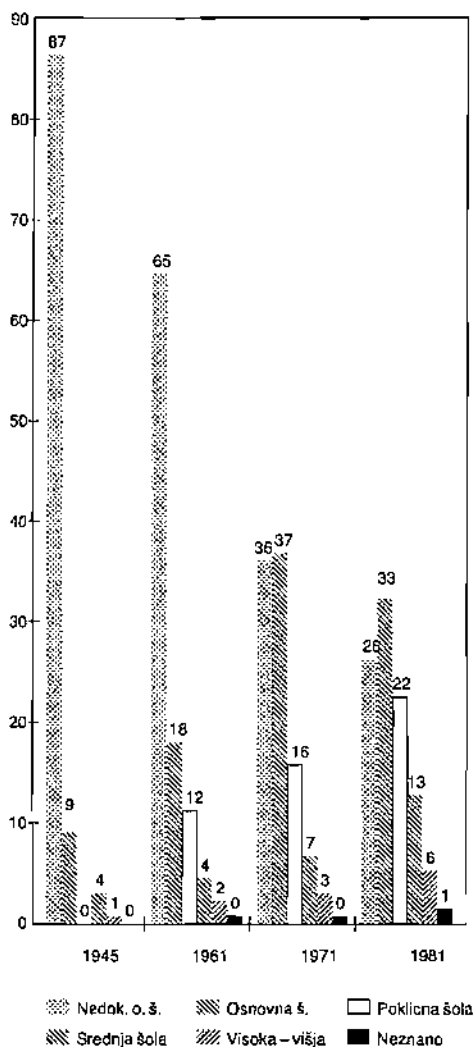
Pri razvoju izobrazbene strukture zaostajamo za razvitimi državami za 20–30 let. Bosna in Hercegovina je imela že konec 1986 tako izobrazbeno strukturo, kot jo Slovenija načrtuje za leto 2000 (ibid.).

L. 1986 je v Sloveniji imelo višjo ali visoko izobrazbo le 10,5 odstotka zaposlenih v združenem delu. 40 % zaposlenih nima nobene strokovne izobrazbe, 20 % jih nima niti končane osnovne šole. Pri taki izobrazbeni piramidi (Sl. 1) se ne smemo čuditi podatku, da je bilo l. 1986 v slovenskem gospodarstvu zaposlenih samo 815

\* dr. B. A., dipl. inž. gozd., Biotehniška fakulteta, VTOZD za gozdarstvo, 61000 Ljubljana, Večna pot 2, YU

magistrov in specialistov in le 151 doktorjev znanosti (GZS, 1988).

Slika 1: Izobrazbena struktura prebivalcev Slovenije (vir: Statistični letopisi Slovenije za l. 1953, 1961, 1977 in 1987)



Razmišljanje o podiplomskem študiju v gozdarstvu ne more biti le razprava o specialistih, magistrjih, doktorjih in njihovih položajih, ampak predvsem razmišljanje o prihodnosti naše stroke.

Ocena današnjega stanja podiplomskega študija gozdarstva pri nas je nujno zgrajena iz misli in odgovorov, povezanih z naslednjimi vprašanji:

1. Kaj podiplomski študij sploh je?
2. Čemu služi (t. j. kakšne cilje ima)?
3. Kakšen je naš odnos do njega?
4. Kakšno mesto ima oz. naj bi imel v sistemu visokošolskega študija gozdarstva?

Nehvaležno nalogo take ocene bom skušal usmeriti v povsem osebno kritično tehtanje dejstev in najstev – tistega torej, kar je in tistega kar naj bi bilo. Tak prispevek torej ne more biti odgovor na vsa vprašanja, povezana z današnjim podiplomskim študijem gozdarstva, ampak lahko služi le kot iztočnica za nadaljnjo razpravo.

### KAJ JE PODIPLOMSKI ŠTUDIJ

Mnogo težav in nesporazumov okrog podiplomskega študija izvira iz preprostega dejstva, da se očitno še nikoli nismo vprašali o tem, kaj podiplomski študij danes je, oz. kaj naj bi bil. Že njegove opredelitve v ustreznih študijskih načrtih so mestoma medle in nepopolne (prim. VTOZD za gozdarstvo, 1985). Edina oblika podiplomskega študija, ki smo jo tradicionalno poznali, je bil doktorat. Njega smo dojemali bolj kot čast in priznanje za opravljeno delo, kot pa uspodobitev za najzahtevnejše naloge na določenem področju. Doktorji so bili stari, modri in bradati, praviloma so lebdeli v akademskem oblaku nekje visoko nad stvarnostjo – in vsem se je zdelo, da je prav tako. Potem se je (kmalu po vojni – zlasti iz ZDA) pojavil nov tip doktorja – mladega, kot britev ostrega, iskriivo polnega idej. Čeprav včasih nemalo navidega. Spopad obeh stereotipov – bradate in sive doktorske modrosti in golobrade, tudi naivno mladostne iskriivosti, ki je imela pred seboj še več kot pol delovne dobe, v naši zavesti in podzavesti še vedno ni končan: že cela generacija se je postarala od tistega davnega leta 1966, ko smo se tudi pri nas vsaj uradno odločili za sodobne oblike podiplomskega študija z magisterijem in specializacijo vred. Naglas smo sicer podprli perspektivnost mladosti, dejansko pa so stvari šle drugače: naši magistranti so še vedno kar precej let starejši od ameriških doktorantov.

Nekaj pozitivnega pa se je vendarle rodilo iz vseh krčev ob uvajanju sodobnih

oblik podiplomskega študija: vse širše je prodrlo spoznanje:

- da izobraževanje ni enkraten in zaključen proces,
- da znanje ne le izgubljam, ampak da tudi zastareva in ga je zato treba obnavljati,
- da je obnavljanja najbolj potrebno prav znanje, pridobljeno z najvišjo izobrazbo.

Danes torej **podiplomsko izobraževanje** pojmuje kot neprekinjeno in celovito obnavljanje, širjenje in izpopolnjevanje znanja visokošolskega strokovnjaka (Anko, 1988, str. 58).

Medtem ko gre pri podiplomskem izobraževanju za pestro zmes vodenih in svobodnih oblik posredovanja in osvajanja znanja, ki mora zajemati vse visokošolske kadre, pa **podiplomski študij** v ožjem smislu (in za namene tega prispevka) predstavljajo le formalne oblike vodenega podiplomskega izobraževanja, ki se od ostalih razlikuje predvsem po: motivu, strukturi, organiziranosti in različnih elementih prisile (npr. preverjanje znanja, napredovanje ipd.).

Razen pripravništva, ki je problem zase, a ga je vendarle mogoče uvrstiti le med te oblike podiplomskega izobraževanja, so vse oblike podiplomskega študija namenjene predvsem najperspektivnejšim strokovnjakom, ki naj bi postajali nosilci razvoja na svojih področjih in v svojih okoljih.

Podiplomski študij torej predstavljajo formalne oblike vodenega podiplomskega izobraževanja, namenjene nosilcem razvoja v stroki.

## CILJI PODIPLOMSKEGA ŠTUDIJA

Po gornji definiciji je podiplomski študij – enostavno povedano – formalni del oblikovanja strokovne elite. Še vedno moramo namreč dopustiti možnost, da si posameznik vsaj moralno pravico do takega mesta (v eliti) pridobi tudi z izjemno predanim in uspešnim delom v stroki.

Pojma elite se še vedno sramežljivo izogibamo, ker ga napačno razumemo; če bi elito znanja razumeli ne kot privilegij, ampak kot **privilegij, ki zavezuje** in ga je neprestano treba potrjevati z dobrim in zavzetim delom, potem bi naš današnji gozdarski strokovni vrh ne bil tako ozek, kot je, pa tudi marsikakšna razvojna dilema

bi ne bila tako brezizhodna, kot se nam danes zdi.

Iz takega razumevanja strokovne elite izhaja tudi, da bi moral biti podiplomski študij ne le vstopnica v strokovno elito, ampak tudi sredstvo nadaljnje strokovne diferenciacije znotraj nje.

Ko torej govorimo o podiplomskem študiju, imamo v mislih oblikovanje tiste prodorne konice, ki naj bi vodila stroko v novo tisočletje na treh najpomembnejših področjih, in sicer v

- vodenju in upravljanju,
- raziskovanju in
- vzgoji kadrov.

## O NAŠEM ODNOSU DO PODIPLOMSKEGA ŠTUDIJA (GOZDARSTVA)

Kmalu bo že četrto stoletje, kar smo uvedli sodobne oblike podiplomskega študija gozdarstva tudi pri nas, pa očitno še vedno ne vemo, kako in kaj z njim. V vsem tem času še enkrat nisem slišal, da bi kdo javno rekel, da je nesmiselen, brezperspektiven – skratka odveč; ves čas pa imam občutek (upam, da se motim), da ga vsi po malem sabotiramo. Premočna beseda? Najbrž ne, če pomislimo, da po 22 letih tako zastavljene študija v naši operativi nimamo niti enega doktorja znanosti in komaj sedem magistrstrov gozdarstva. Ko smo pred dobrim letom izvajali anketo o potrebah po podiplomsko šolanih kadrih v gozdarstvu (Anko, 1987), smo naleteli celo na vprašane, ki so menili, da takih kadrov do 2000 ne potrebujejo. Ampak ti so bili vsaj pošteni – neredki so namreč take potrebe napovedali, potem pa niso na študij poslali nikogar. Letos sta se na 9 razpisanih smeri specializacije vpisala le dva kandidata – nobeden od njiju ne prihaja iz gozdnogospodarske organizacije . . . Za tako stanje bi lahko krivili sistem, stanje v družbi, nedorečene sistemske rešitve, določene odpore na šoli, kandidate same itn. Vzroki se zdijo kompleksni, vendar sem globoko prepričan, da je bil usodni izvorni greh napravljen že z nepremišljeno, polovičarsko in nenačrtno uvedbo tega študija v samem začetku. Vzemimo na primer magisterij: zahodna Evropa ga sicer ne pozna, vzhodna s Sovjetsko zvezo pa. Vendar vzorec za naš magisterij očitno

prihaja iz ZDA, pri čemer smo usodno spregledali tri sklope dejavnikov, od katerih nekateri neposredno odločajo o (ne)uspehu študija, vsi pa o njegovi kakovosti. Navajam jih po lastnih izkušnjah.

## KANDIDAT

1. Programi so namenjeni mladim, izjemno nadarjenim študentom, ki se vanje vključujejo neposredno po diplomi ali kvečjemu po kratkem presledku po njej.

2. Vsi slušatelji se posvečajo izključno zelo intenzivnemu študiju. Ker so sorazmerno mladi, praviloma nimajo ne družinskih, ne družbenih in ne službenih skrbi in obremenitev. Zato je trajanje študija kratko (2 leti), rezultat pa kakovostnejši.

3. S kandidatovega stališča je podiplomski študij perspektivna naložba v prihodnost (boljši položaj na trgu delovne sile), kar je močna motivacija.

4. Vpis na podiplomski študij je odprt diplomantom najrazličnejših smeri. Pri izboru (vlog je praviloma nekajkrat več kot pa mest) so odločilnejši kandidati življenjepisi, šole, ki jih je obiskoval, in študijski uspeh kot pa smer dodiplomskega študija. To vsemu podiplomskemu študiju ob intenzivnih maloskupinskih oblikah seminarskega, terenskega ipd. dela daje zanimivo, resnično interdisciplinarno potezo.

## PROGRAM

1. Študijski program v enaki meri omogoča oblikovanje ozko specializiranega ali široko oblikovanega diplomanta. Na velikem trgu delovne sile je zanimanje za oba.

2. Program nima obveznih predmetov; ponuja širok izbor predmetov, od katerih jih kandidat z mentorjevo pomočjo izbere obvezno število z določeno težo – lahko pa seveda tudi več.

3. Možno in celo zaželeno je vpisovanje predmetov na drugih fakultetah.

4. Študijski režim je krut – kdor ne uspeva, odide. Ni ne ponavljanja, ne zavlačevanja študija.

## ŠOLA

1. Najkakovostnejši podiplomski študij poteka na podiplomskih šolah, ki s svojim prestižem in možnostmi zbirajo najboljše

raziskovalno-pedagoške kadre – pa tudi študente.

2. Te šole so dobro opremljene za raziskovalno delo in študij.

3. Številčno razmerje med učitelji in študenti je izjemno ugodno. Poudarjajo individualno delo s študenti, redne konzultacije z mentorjem itn.

4. Šola vzgaja študente v tojalnosti in jih praviloma spremlja vse nadaljnjo pot. Gojenje teh stikov je seveda pomemben vir zasebnih donacij, je pa tudi pomembna povratna zveza in sredstvo za vzdrževanje splošnega ugleda šole.

V vseh navedenih pogledih smo šli pri nas le do pol poti ali celo sploh v nasprotno smer.

Zamisel in obliko sodobnega podiplomskega študija smo prinesli iz popolnoma drugačnega okolja v naše razmere, ki so drugačne. Izsilili smo uvedbe programov, nismo pa zagotovili ne gmotnih ne kadrovskih pogojev za dober podiplomski študij. Spregledali smo, da na nekaterih področjih enostavno nimamo tiste potrebne »kritične mase« raziskovalno-pedagoškega potenciala, potrebne za dober podiplomski študij. Prepričani o svoji samozadostnosti se nismo skušali povezovati znotraj Jugoslavije, še manj pa z zamejstvom.

Najusodnejšo napako pa smo napravili vsi skupaj, ko smo sprejeli podmeno, da je podiplomsko mogoče študirati ob delu in to šele potem, ko se je posameznik že izkazal v praksi. Ta zmeta nas je stala dvajset let frustriranih poskusov, neštetih razočaranj in kot hipoteka lebdi nad prizadevanji, da bi bilo v prihodnje bolje.

V podiplomski študij smo kampanjsko vključevali resnično najperspektivnejše strokovnjake, ki pa jih istočasno nismo hoteli, znali ali mogli razbremeniti vseh drugih skrbi vsaj za tisti dve leti. Kot da študij sam po sebi ni najresnejše delo in vlaganje vanj najboljša naložba. Kolikokrat bi taki dve leti ti ljudje že lahko vrnili s svojim delom. Tako pa v najboljšem primeru vztrajajo – razcepjeni med službo, domom, družbo in študijem in ko po desetih letih diplomirajo, so bolj grenki in razočarani kot pa pripravljeni za tisti spopad na čelu stroke, za katerega naj bi se bili pravzaprav izobraževali. Še slabši zgled mlajšim so

desetine tistih, ki so s študijem začeli, pa ga – največkrat sploh ne po svoji krivdi – niso dokončali.

Čas je že, da se pomenimo tudi o teh stvareh: noben zakon nam ne prepoveduje, da bi si jih v stroki ne mogli urediti tako, kot je treba. Vse skupaj je le vprašanje iskrenega hotenja.

## **MESTO PODIPLOMSKEGA ŠTUDIJA V SISTEMU GOZDARSKEGA VISOKOŠOLSKEGA ŠTUDIJA**

Mesto, ki ga podiplomski študij zavzema v gozdarskem visokoškolskem študiju danes, je daleč od idealnega. Vzroke za to je iskati predvsem:

1. v številnih nedorečenostih ob presajanju tuje zamisli in oblike v naše specifično okolje,

2. v šibko izraženem interesu operative za podiplomsko šolane kadre,

3. v preobremenjenosti kandidatov in subjektivnih ovirah za njihov študij,

4. v preobremenjenosti učiteljev,

5. v kronično nerešenih vprašanih financiranja tega študija,

6. v pomanjkanju dobrih mentorjev,

7. v majhnem številu kandidatov za posamezne programe oz. v ozki izobraževalni bazi nasploh,

8. v pomanjkanju gromotnih pogojev (ustrezne predavalnice, laboratoriji, literatura),

9. v dejstvu, da nekateri učitelji menijo, da so bile nekatere oblike podiplomskega študija (npr. specializacija) vsiljene, ob tem pa da zanje ni ne potrebe ne zagotovljenih osnovnih pogojev.

Po vsem tem lahko trdimo, da danes podiplomski študij ni vključen v celoten visokoškolski študij gozdarstva. Nove oblike podiplomskega študija smo obvezno sprejeli kot privesek že utečenih dejavnosti – in to so tudi ostale, namesto da bi podiplomski študij vse bolj postajal osrednji razlog za obstoj šole. Brez razvijanja vrhunskega znanja ne šola ne stroka ne moreta biti tisto, kar naj bi bili. Zato nekaj misli o tem, kakšen naj bi bil naš študij po diplomni v prihodnje:

1. Podiplomski študij naj bi bil najzahtevnejša oblika pedagoškega dela, ki bi morala tudi pri fakultetnih delavcih imeti prednost

pred vsemi ostalimi zadolžitvami oz. deli.

2. Podiplomski študij naj bi bil »razvojni laboratorij« oblikovanja dodiplomskih študijskih programov, zato bi moral imeti absolutno prednost pri zagotavljanju (načrtovanih in preverjenih) potreb po gromotnih pogojih.

3. Podiplomski študij naj bi razvijal poglobljene oblike študija, predvsem pa naj bi kandidata usposabljal za nadaljnje samoizobraževanje – zlasti v pogostih in intenzivnih stikih z učiteljem.

4. S svojo osnovno usmerjenostjo v širino naj bi bil podiplomski študij gozdarstva odprt vsem diplomantom univerze – ne glede na študijsko usmeritev. Kandidatom naj bi odpiral poglobljene poglede na področje gozdarstva – z najrazličnejših perspektiv; izobraževal in vzgajal naj bi zares interdisciplinarno.

5. Podiplomski študij bi moral postati osrednje področje sodelovanja z drugimi domačimi in tujimi šolami v povsem konkretnih oblikah (z izmenjavo učiteljev in študentov).

6. Podiplomski študij mora postati področje sodelovanja med fakulteto in inštitutom kot raziskovalno ustanovo.

7. Podiplomski študij mora postati tudi most za prodor gozdarske doktrine (npr. teoretičnih izhodišč gospodarjenja z naravnimi viri) na druga področja.

8. V okviru razvoja podiplomskega študija doma bi morali posebej razmišljati o načrtnem pošiljanju najprimernejših kandidatov na celoten študij v tujino.

Ko bi vsako izmed teh točk primerjali z dejanskim stanjem, bi največkrat ugotovili, da gredo stvari prav v nasprotno smer. Podiplomska predavanja so pač takrat, »kadar imamo čas« – ob terminih, ko bi rednim slušateljem ne hotel nihče predavati. Da bi prihranili čas in stroške za potovanja slušateljev, prihaja do nevzdržnih koncentracij predavanj, ki so sprte z vsako pedagoško strokovnostjo.

Razdrobljenost študija z majhnimi skupinami slušateljev vodi v improvizacijo in padec kakovosti predavanj. Slušatelji se pogosto pritožujejo, da jim (isti) učitelji predavajo snov iz dodiplomskega programa.

Zelo razširjeno je očitno tudi prepričanje, da je podiplomski študij najcenejši. V njego-

vem okviru praviloma ni ne laboratorijskega ne terenskega dela, dostopna literatura je redka in kadar končno najdeš primerno knjigo, se lahko začneš pogajati, ali bomo kupili pet izvodov ali tri – ali pa bomo za nekaj deset tisočakov prekršili vse civilizirane norme – in jo prekopirali.

Dokler bo naš podiplomec ujet med študijem in vsemi drugimi obveznostmi (in to velja tudi za tiste, ki so na fakulteti), o resnično poglobljenem študiju ne more biti govora. Posebo poglavje s tem v zvezi je tudi znanje tujih jezikov, ki je pri naših kandidatih praviloma skromno.

Širina in interdisciplinarnost programov ostajata bolj želja kot resničnost. Sodelovanje z drugimi fakultetami je omejeno na močno zasebne konsultacije – organiziranosti predavanj z drugih področij zaenkrat ni.

Na področju podiplomskega izobraževanja stikov z ostalimi jugoslovanskimi pa tudi zamejskimi fakultetami tako rekoč ni.

O sodelovanju z gozdarskim inštitutom na področju podiplomskega študija še nismo razmišljali, prav tako ne o prodoru naše doktrine na druga študijska področja in končno – v vseh letih obstoja s šole nismo poslali na podiplomski študij v tujino niti enega študenta.

Res je, da je stanje močno podobno tudi na drugih fakultetah, vendar to ne sme biti vzrok za pomirjenost. Ko premišljujemo o prihodnosti našega podiplomskega študija, vsekakor ne bi smeli mirno pobude rektorja Peklenika za ustanovitev univerzitetne podiplomske šole. Ta pobuda prihaja prav kot odgovor na splošno razširjeno opisano stanje. Ideja posebej išče odgovore na vprašanja zaprtosti, neenotnosti, materialne revščine, razdrobljenosti itd. našega podiplomskega študija (»Pobuda . . .«, 1988).

Ni neupravičen strah, da bi ustanovitev take šole posredno in neposredno lahko osiromašila materialno in kadrovsko bazo univerze, vendar bi moralo gozdarstvo o svojem mestu na tej šoli pošteno in konstruktivno razmisliti. Čeprav v sedanji obliki zamisel šole ne upošteva trojne sestavljenosti gozdarstva (biološko-tehnično- družbeno) in ga uvršča med tehnične vede.

Prav opredeljevanje stališč stroke do podiplomske šole bi bila lahko dobrodošla

priložnost, da v stroki temeljito razmislimo o mestu podiplomskega v sistemu našega visokošolskega študija. Brez tega razmisleka – v katero koli smer že – je iluzorno pričakovati, da se bodo stvari obrnile na bolje.

## VRSTE IN PROGRAMI PODIPLOMSKEGA ŠTUDIJA

Med formalno vodene oblike podiplomskega izobraževanja zaenkrat štejemo pripravništvo, specializacijo, magisterij in doktorat, razmisliti pa bomo morali tudi o sodobnih vrhunsko vodeno-svobodnih oblikah takega izobraževanja kot so npr. podoktorski programi ali sabatsko leto.

O tem, ali med te oblike študija spada tudi pripravništvo, so mnenja deljena. Dejstvo je, da gre za izjemno pomembno obdobje, v katerem se mnogokrat odloča o nadaljnji strokovni poti mladega strokovnjaka, predvsem pa o njegovi afiniteti do nadaljnega študija. Stvari so toliko težavnejše, ker gre za slabo opredeljeno območje predaje diplomanta med šolo in prakso. Kot stroka bi se zato morali že enkrat pogovoriti o ciljnih, vsebini in obliki pripravništva, o mentorstvu, vlogi šole in prakse v oblikovanju, izvajanju in opravljanju tega programa itd., nato pa izdelati strokovno študijo, katere nosilec naj bi bil npr. andragog – ne le zaradi strokovnosti, ampak zaradi nepristranskosti, sodelavci pa gozdarji – iz šole in iz prakse. Želeli bi si, da bi se v oblikovanje in izvajanje pripravniškega programa močneje vključevala tudi strokovna društva, saj bi morala prav skrb za uvajanje in razvoj novih strokovnjakov biti eno izmed žarišč njihove strokovne dejavnosti.

Specializacija je sorazmerno nova oblika podiplomskega študija, ki ima ponekod (npr. v medicini) že dolgo tradicijo in ustrezno kakovostne programe – predvsem pa jasno izoblikovan profil v praksi. Na biotehniko kljub glasnim načelnim opredelitvam, da potrebujemo več znanja, specializacija ni zaživel. Trenutno omogočamo program specializacije le na gozdarstvu, pa še tu so stvari vse prej kot idealne. Vzroke za to je treba iskati že v zakonu o usmerjenem izobraževanju (1980), ki specializacijo

opredeljuje kot oblikovanje strokovno ozkega profila, hkrati pa z njo omogoča prehodnost v široki profil doktoranta. Doslej nimamo še nobenega diplomanta te smeri, zato je še prezgodaj za tehtnejšo oceno programa. Iz dosedanjih težav okrog specializacije pa je vendarle mogoče skleniti, da vzroke za neuspeh zaenkrat lahko iščemo predvsem v dveh sklopih, ki sta sicer na videz neodvisna, pa vendarle vplivata drug na drugega.

V operativi specializacije ne sprejemamo:

1. ker ni zrasla iz potreb po poglobljenem znanju na točno določenih področjih,

2. ker mesto specialista v praksi ni opredeljeno,

3. ker nejasna zakonska opredelitev tega profila vzbujata dvome o njegovi uporabnosti in usmerjenosti v prakso.

Šola specializaciji v načelu ni naklonjena:

1. ker jo na splošno sprejema kot vsiljenega tujka, ki v operativi nima mesta; drugače si le stežka razlagamo, zakaj smo edini na biotehniko, ki tak program imamo,

2. ker je bil program uveden, ne da bi bila rešena osnovna vprašanja njegovega ustreznega financiranja, prostorov, opreme in kadrov,

3. ker v šoli sumijo, da gre za manj zahtevno (traja pač en semester manj kot magisterij) bližnjico do doktorata,

4. ker je očitno, da za specializacijo posebno širokega zanimanja v operativi ni in so tudi povratne zveze temu primerno slabe.

5. ker v določenih krogih vlada predsojdek, da specializacija že v svojem bistvu vodi proč od celovitosti obravnavanja problemov – v enostranskost, strokovno sektaštvo itn.

Oba sklopa teh dejavnikov vplivata drug na drugega sinergistično: brezbriznost operative do programa specializacije postaja alibi za mlačnost šole – in obratno.

Ta začarani krog je mogoče presekati z dvema preprostima resnicama:

1. da z rastočimi problemi in nalogami tudi operativno gozdarstvo potrebuje vse več znanja in

2. da noben učitelj ne bi smel zavrniti nobene iskrene želje po več znanja.

Rešitev današnjega problema specializacije je – vsaj na videz – dokaj preprosta:

A. Gozdarska praksa naj pove, za katera področja v gozdarstvu (podobno kot v medicini) potrebujemo specialiste in na katerih delovnih mestih.

B. Šola naj pove, kaj naj bi sodilo v take programe.

C. Obe strani pa naj poskrbita:

– za točno opredelitev tega študija do magisterija in doktorata (v bistvu bi morala biti specializacija »stepla ulica«) oz. za opredelitev njegove namembnosti,

– za zagotovitev osnovnih pogojev študija – tako za specializanta kot za učitelja.

Če po takem uvodu skušamo oceniti program specializacije v gozdarstvu in njegovo dosedanje izvajanje, ugotovimo:

1. da osnovna področja gozdarstva v njem niso enakomerno zastopana (primerjaj tabelo 1).

2. da majhno zanimanje operative za vse programe povzroča razdrobljenost in nesmotrnost pri izvedbi pa tudi improvizacijo in mlačnost v šoli,

3. da se programi posameznih smeri med seboj razlikujejo ne le po formatu (številu predmetov), ampak tudi po osnovni usmeritvi v tematsko ožitev (nadaljevanje že poslušanih predmetov na naši šoli) oz. širino (izbor tudi po drugih fakultetah),

4. da je uspešnost tega študija nasploh majhna in preveč prepuščena subjektivnim dejavnikom – tako pri učiteljih kot specializantih (tabela 2).

Kakovost in utemeljenost specialističnega študija gozdarstva bo tudi v nekoliko daljši prihodnosti težko oceniti – predvsem zaradi majhnega števila diplomantov po različnih smereh, pa tudi zato, ker v praksi diploma tega študija še ne pomeni tudi takega mesta, kjer bi se kakovost študija lahko tudi potrdila.

Glede razvoja specialističnega programa pa se odpira še eno vprašanje: Če specializacija (analogno medicini) ne vodi v širino in neposredno v doktorat, ampak predstavlja le izobrazbo za vrhunsko znanje na nekem ozkem področju, potem je nujno, da tako znanje razmeroma hitro zastareva in da ga je treba sistematično obnavljati – s

Tabela 1: Pregled programov in usmeritev specialističnega študija gozdarstva

Področje	Usmeritve	Število aktivnih kandidatov, vpisanih po letu 1985
Gozdnogojitveno	– ovrednotenje gozdnih rastišč	6
Gozdotehniško	– tehnično pridobivanje gozdnih proizvodov – organizacija gozdne proizvodnje – gozdne prometnice	0 0 0
Družbeno-ekonomsko	– gospodarjenje z zasebnimi gozdovi – gospodarjenje z divjadjo – gozdni popis	0 0 1
Krajinskoekološko	– urejanje hudourniških področij – urejanje gozdnate krajine	0 6

Tabela 2: Odstotni delež opravljenih izpitov slušateljev podiplomcev po letnikih vpisa in programih oz. smereh specializacije (stanje 14. X. 1988)

	1985/86	1987/88
Magisterij	24	0
Specializacija	47	20

programi, ki bi jih resnično oblikovali iz potreb prakse, kjer bi vsi specialisti morali položiti določeno število izpitov v določenem časovnem obdobju – sicer bi jim diploma preprosto zapadla. Tako misel lahko utemeljujemo še s tem, da je taka oblika dopolnjevanja znanja potrebna tudi zato, ker bodo specialisti na posameznih področjih maloštevilni, med seboj izolirani, v svojih delovnih okoljih pa prejkone osamljeni – v nasprotju npr. z doktorji znanosti, ki jih neprestano družita že narava in specifika dela, za katerega se izobražujejo.

Tretje formalno področje podiplomskega izobraževanja je magistrski študij.

Zakon o usmerjenem izobraževanju ga v 51. členu (skupaj z doktoratom!) opredeljuje takole: »Programi za pridobitev magisterija in za pridobitev doktorata znanosti obsegajo vsebine za razširjanje in poglobljanje teoretičnega in praktičnega (sic!) znanja na posameznih področjih znanosti . . . ter za razvijanje sposobnosti za opravljanje raziskovalnega dela.« Ta medla opredelitev se ne dotika:

– mesta magisterija v podiplomskem izobraževanju (ali predstavlja končno ali prehodno etapo na poti do doktorata),

– ne opredeljuje širine njegove usmeritve,

– ne opredeljuje, komu naj bi bil ta študij namenjen,

– ne določa njegovih družbenih smotrov (vzgoja strokovne elite – s posebnimi obveznostmi),

– ne opredeljuje mesta magisterija v sistemu združenega dela,

– preveč poudarja usmerjenost magistranta v raziskovalno delo.

Mnoge slabosti, povezane z našim magistrskim študijem gozdarstva danes izvirajo prav iz teh nedorečenosti:

– Majhna stroka maloštevilnega naroda potrebuje določeno kritično maso vrhunskih strokovnjakov (recimo, da so to doktorji znanosti), ki bo imela v izobrazbeni piramidi nesorazmerno močan delež. Če tega ne bo uspela zagotoviti, bo njena naravno in družbeno pogojena samosvojest nenehno ogrožena. Seveda tega ne bomo skušali dosegati z zniževanjem meril, ampak z intenzivnejšo skrbjo za perspektivnejše kadre. Zato bi se morali v našem gozdarstvu praviloma odločiti za **prehodni** tip magisterija, ki prej ali slej vodi v doktorat.

– Če magistrski programi, po katerih smo se zgledovali, dopuščajo ob široki izobrazbeni bazi in velikih (tudi raznovrstnejših) potrebah široko in ozko usmerjene profile, si mi tega ob tako ozki izobrazbeni bazi enostavno ne moremo privoščiti. Odločiti bi se torej morali za široki tip magisterija; kjer pa narava študija resnično zahteva že zgodnj ožitev, bi bilo umestno razmišljati



o pošiljanju ustreznih kandidatov na študij v inozemstvo.

– Morda bi bilo proti duhu lažne egalitarnosti v izobraževanju, nikakor pa ne proti dejstvu, če bi že v zakon zapisali, da je magistrski študij zahteven in zato odprt le najboljšim študentom.

– Zakon ne opredeli jasno družbenega interesa (stroke) pri vzgoji vrhunskih kadrov. Misel, da gre pri tem le za zasebne ambicije posameznikov, ne pa za vitalni interes vsake stroke, je pri nas žal vse preveč prisotna. Časi, ko so strokovno konico našega gozdarstva predstavljali trije doktorji znanosti, so minili. Danes stroka brez vrhunskega znanja ne more biti več stroka in še najmanj znanost – je lahko le še obrt.

– Naš dvojni odnos do magisterija izvira iz neopredeljenosti vloge magistra v praksi. Ko bi jasno določili, za katera dela v praksi je potreben magisterij in za katera doktorat, bi verjetno že imeli več podiplomskih diplomantov tudi v praksi. Element prisile je tu potreben, sicer ne bi absolvente večine naših dosedanjih magistrantov predstavljali prav visokošolski delavci, ki jih je v podiplomski študij prisilil Zakon o usmerjenem izobraževanju. Sprašujem se, zakaj takih zahtev nismo z enako doslednostjo uvedli tudi za inštitute, strokovne in upravne ustanove na republiški ravni in seveda za najodgovornejša mesta v operativi. Morda se prav ob tem pokaže »elitnost« podiplomskega študija. Komu tako stanje koristi in doklej še? Ob tem bomo morali prej ali slej tudi razmisliti o podiplomcih drugih disciplin in njihovem mestu v gozdarstvu.

– Zakon tudi spregleduje, da naš magisterij vzgaja za tri močno različne poti proti strokovnemu vrhu:

- za razvoj in vodenje,
- za raziskovalno delo in
- za vzgojo novih kadrov.

To seveda ne more pomeniti treh magistrskih programov, ampak predstavlja le argument več za resnično širino kot skupni imenovalec programa magistrskega študija.

Če sprejmemo tako izhodišče o magistrskem študiju kot zahtevni, široki in prehodni etapi podiplomskega izobraževanja, ki vodi v tri močno različna področja stro-

kovnega dela, je nujna kritična ocena programa tega študija. Pri njegovem sestavljanju taka premissljevaja niso bila najbolj navzoča. Ko iščemo vzroke za porazno stanje na tem področju, je prav in pošteno, da razmislimo tudi o njem.

V nasprotju s podobnim študijem drugod je za naš magisterij značilen izjemen odstotek osipa: od 98 vpisanih v obdobju 1966–1986 je doslej diplomiralo le 15 ali 15 % kandidatov (Anko 1987). To je nedopustna potrata in vsak neuspeh bi morali vsi skupaj jemati osebno. Trdim, da ob vseh naštetih objektivnih in subjektivnih zaprekah delež programa ni ravno majhen, zlasti, ker je program zgrajen na napačni predpostavki, da je njegova zahtevnost selekcijski dejavnik. Zavedajmo se vendar, da bi morali selekcijo opraviti že ob sprejemu, saj vendar v veliki večini sprejemamo svoje lastne diplomante in bi si morali biti o njihovih sposobnostih povsem na jasnem. Podiplomski študij je poseben – zelo oseben – odnos med učiteljem in kandidatom, ki se je že potrdil, zato odpadejo nekatere toge oblike dela s slušatelji, ki v dodiplomskem programu morda še delujejo oblikovalno – vzgojno, v podiplomskega pa ne sodijo. Zato ta študijski program ne more biti zgolj še ena ovira, ampak tisti okvir, v katerem bo dober učitelj do skrajnosti izkoristil in razvil vse kandidatove intelektualne sposobnosti na določenem področju.

Take metode dela seveda zahtevajo od obeh strani mnogo več resničnega napora kot še tako težki izpiti. Gre za intenzivno, ne nujno le enosmerno, ampak pogosto že obojestransko kresanje in brušenje dveh intelektov, ki predstavlja najzlahtnejšo obliko pouka in učenja.

Tako zastavljen in izveden program deluje spodbudno, in oba udeleženca dviga. Vprašanje je le, koliko časa in resničnih pedagoških sposobnosti imamo za to.

Takemu pogledu na magistrski študij verjetno ne bo nihče ugovarjal, redki pa bodo, ki bi hoteli naš današnji program ocenjevati s teh vidikov.

Da bi se izognili polarizaciji, smo v sedanjem magistrskem programu uvedli blok obveznih skupnih predmetov, vendar se mi zdi, da smo pri tem cilj zgrešili. Če smo se za tak blok odločili, potem bi moral biti vsaj

toliko širok, da bi ga lahko predavali vsem podiplomcem s področja biotehnike, predvsem pa bi ga morali predavati predavatelji z drugih fakultet. Ta skupina predmetov bi se morala v resnici spoprijeti ne le z metodološkimi, ampak tudi s filozofskimi, etničnimi, moralnimi, pravnimi itn. vidiki delovanja nosilcev vrhunskega znanja – hkrati s pogledi na lastno stroko od zunaj (recimo vsaj v okviru biotehnike – če ne širše). Naš sedanjí program takim pogledom seveda ne ustreza: predvsem so njegovi nosilci domači predavatelji, pri posameznih predmetih pa bi morda lahko navedli naslednje pomisleke:

1. Organizacija in metode raziskovalnega dela:

– Glede na to, da magisterij ne izobražuje le za raziskovalno, ampak tudi za razvojno – vodilno in pedagoško delo, bi teh vidikov pri oblikovanju tega predmeta ne smeli povsem zanemariti.

2. Kvantitativne metode raziskovanja I.:

– V bistvu gre za nadgradnjo predmeta »Statistične metode«, ki v kontekstu podiplomskega študija predstavljajo seznanjanje z raziskovalnimi metodami (v najširšem pomenu besede), ne pomenijo pa razvijanja raziskovalca samega.

3. Kvantitativne metode raziskovanja II.:

– Predmet je nadgradnja predmeta Metode v operacijskem raziskovanju s poudarkom na modeliranju. Tako je predmet predvsem pomemben pri oblikovanju znanja strokovnjakov, ki se usmerjajo na področje vodenja, razvoja in raziskovalnega dela, kazalo pa bi razmisliti, če sodi v sklop obveznih predmetov.

4. Razvojni problemi gozdarstva:

– Če se kar trije od štirih obveznih splošnih predmetov ukvarjajo z metodami, bi bilo pričakovati, da se bo vsaj četrti resnično spopadel z načeli. Kompleksno obravnavanje razvojnih problemov stroke je za to pač dobra priložnost. Pa smo jo zamudili: prvotna zasnova, po kateri naj bi določeno vprašanje obravnavali z različnih vidikov, je namreč v praksi razpadla na tri nepovezane cikle s treh področij – na četrto, kjer je v prihodnje gotovo pričakovati marsikaj novega, pa smo enostavno pozabili.

Gornje pripombe nikakor niso celovita ocena obveznega dela magistrskega pro-

grama: so le iztočnica za nadaljnje premišljevanje o njem.

Osnovna ugotovitev o doktoratu kot zadnji stopnji našega formalnega izobraževanja je, da je naš strokovni vrh preozek. Dokler se stvari ne bodo izboljšale na stopnji magisterija, seveda tudi tu ni mogoče pričakovati radikalnejših sprememb.

V stroki pravzaprav ne vemo, kaj in kam bi z doktorjem. Večina današnjih doktorjev v stroki je pač doktorirala, ker jo je v to prisilil zakon preživetja na univerzi. V raziskovalni sferi takih zahtev ni, zato je doktorjev malo, o doktorjih v operativi sploh nihče ne premišljuje – in zato jih tudi nimamo. Ko nam je oktobra letos predaval dr. Sperber iz ZRN, se nisem toliko zamislil nad tistim, kar je povedal, kot nad tem, da je on kot doktor povsem zadovoljen, da lahko široko in bogato gospodari s 6000 ha gozda – in da ima neka družba posluš in interes za to. Doktorje na univerzi in inštitutih bomo še imeli – ampak svoje pravo mesto v stroki si bo ta profil izboril šele takrat, ko se jih bomo tudi v operativi navadili gledati kot inštitute in razvojne oddelke v eni osebi – ne kot privilegirance, ampak kot resnično najbolj odgovorne za strokovni razvoj gozdarske prakse.

Obračun 22 let našega podiplomskega študija ni ravno spodbuden. Pa vendar nas poti in stranpoti našega razvoja prav v teh letih vse bolj vodijo k spoznanju, da smo se marsikje že približali fizičnim mejam razvoja stroke, da smo jih morda kje že presegle in da nam za prihodnjo rast ostajajo odprte le meje duha in znanja. Prav je in potrebno je bilo, da smo v tem času toliko vlagali v proizvodna sredstva in podobno. Ampak to ne bo odločalo o našem resničnem razvoju. Čas, ko bomo morali več vlagati (pa nikakor ne le v denarju) tudi v človeka, je tu.

---

Opomba: Prispevek je bil v obliki referata podan na študijskih dneh, v podiplomskem študiju v gozdarstvu, ki so bili 24. in 25. novembra 1988 v Martuljku.